

9 788086 388045

2002

ZANIKLÝ SVĚT

Historie staré Karviné

Výstavu Zaniklý svět, čili historii staré Karvinné, uspořádal Státní okresní archiv Karviná. Námět a scénář připravily PhDr. Irena Hajzlerová, Anna Hubáčová a Mgr. Veronika Matroszová. Grafickou úpravu a realizaci výstavy provedl Pavel Žabka se svou firmou Grapis. Velkoplošné fotografie zhotovil Aleš Milerský. Spisový materiál, dobové fotografie, plány, plakáty a pozvánky jsou z fondů Státního okresního archivu v Karviné. Trojrozměrné předměty, některé dobové fotografie a grafiky zapůjčili: Muzeum Těšínska, pánové Owczarzy, Muroň, Pęcikiewicz, ing. Rusnok a paní Jarošínská. Konzultace s pamětníky: pánové Hrubý, Owczarzy, Muroň, Sikora, Pęcikiewicz a Rygiel. Pozvánku vytvořil Petr Tesař. Vernisáž proběhla 3. července 1996 a výstava byla pro velký zájem prodloužena do 31. ledna 1997.

Na fotografii na titulní straně je budova radnice z roku 1908.

Na průvodci spolupracovali:

odborná konzultace a doplnění několika pasáží Mgr. Veronika Matroszová, Anna Hubáčová,
soudobé fotografie Leonard Adamec.

PRŮVODCE VÝSTAVOU

ZANIKLÝ SVĚT

Historie staré Karvinné

Irena Hajzlerová

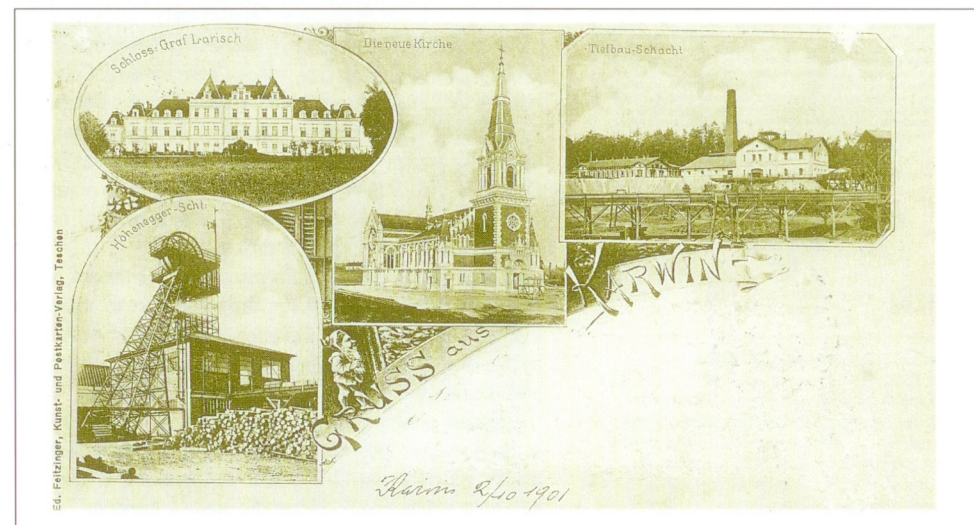

Pracovníci Státního okresního archivu v Karviné se rozhodli uspořádat výstavu, která by vypovídala o tom, jak vypadala Karvinná před sloučením s ostatními obcemi v roce 1949, kdy dostala také nový název Karviná (pouze s jedním „n“). Dřívější Karvinná, centrum hornického průmyslu na Karvinsku, byla krásným městem s nádhernými výstavními domy, zámek a zámecským parkem s radnicí a jinými úředními budovami, pivovarem, dvěma kostely, hornickými koloniemi, školami, sportovišti, kulturními domy a s celou řadou dalších objektů, které ke každému většímu městu patří. S rozšiřujícím se hornickým průmyslem rostl také význam Karvinné. Bohužel vlivem poddolování začaly praskat zdi domů, mnohé stavby se bortily, začaly se propadat silnice. A tak muselo město ustoupit tomu, co ho vlastně stvořilo – hornictví.

Smyslem výstavy bylo prostřednictvím archivních materiálů, dobových snímků a pohlednic zachytit Karvinou na přelomu století, v době jejího největšího rozkvětu. Centrum dnešní Karviné je na území někdejšího Fryštátu. Kdežto centrum tehdejší Karvinné spadá dnes na území městské části Karviná-Doly. Dnes už jen pamětníci vědí, že v místech, kde jsou jen kaliště a pár starých vilových domů, kdysi, a není to tak dávno, pulzoval život hornického města.

Znak města Karvinné.

Dobová pohlednice z Karvinné.

Portréty Jana a Františky.

Ch ceme-li se věnovat historii Karvinné, nelze se nezminít o rodu Larisch-Mönnichů. Jako nejstarší známý zakladatel rodu bývá uváděn Arnold z Klisina (Gläsen) žijící ve 13. století.

Karvinnské panství získali Larischové ve století 16. a to osobou Jiřího Laryše ze Lhoty. S osudy jeho potomků, hrabat z Larisch-Mönnichů je pak historie Karvinné úzce svázána až do roku 1945.

Dochované fotografie z rodinného alba zachycují čtyři generace rodu Larischů. Nejstarší z nich představují Jana hraběte Larisch-Mönnicha a jeho manželku Františku, svobodnou paní Kast z Ebelsbergu. Jan Larisch-Mönnich se narodil 30. května 1821 na zámku v Životicích u Opavy. Byl zakladatelem karvinských dolů Jan-Karel a Hlubina a také proslulého pivovaru. V letech 1865–1867 byl rovněž ministrem financí rakouské vlády. Byl to také on, kdo nechal roku 1873 zbudovat nové rodinné reprezentativní sídlo v Solci. Starý zámek se poté stal sídlem centrálního ředitelství Larisch-Mönnichových dolů.

Na mnoha dobových portrétních fotografiích je zachycen také jeho syn a další majitel panství Jindřich hrabě Larisch-Mönnich (1850–1918) a jeho manželka Jindřiška. Největší počet fotografií se nám dochoval s portréty posledního majitele panství JUDr. Jana hraběte Larisch-Mönnicha (1872–1962), jeho manželky Olivie Fitz-Patrickové a jejich dětí Jindřicha, Heleny, Eduarda, Jana a Mary.

Sídlem rodiny byl, jak jsme se již zmínili, zámek v Solci. Byl vystavěn na vyvýšeném místě, v té době moderním novorenesančním slohu. Střední trakt byl dvoupatrový a krajní křídla byla jednopatrová s mansardami. Kolem zámku se rozprostírala rozlehlá zámecká zahrada (61 ha), v jejíž jedné části stála zděná hrobka. V noci z 5. na 6. prosince 1944 solecký zámek vyhořel. Požárem bylo zničeno téměř úplně levé křídlo a ze středního traktu dvě třetiny. Z celé budovy zůstalo nejméně poškozeno pravé křídlo. Koncem roku 1947 bylo rozhodnuto, že nejvíce poškozená

Erb rodu Larisch-Mönnichů.

Portrét Jindřicha 1850–1918.

Karwin-Schloß Solca.

Zámek Solca.

část zámku bude stržena a rozebrána a nejméně poškozený kuchyňský trakt bude opraven tak, aby tvořil samostatný architektonický celek a zámek bude sloužit jako dům zdraví. Od roku 1950 byl v opraveném zámku umístěn ústav národního zdraví. Ale ani zámek se neubráníl ničujícím důsledkům poddolování. V pozdějších letech byl natolik narušen, že musel být stržen a rozebrán. Stejně tak zděná budova hrobky, jejíž kamenné kvádry byly po rozebrání označeny a dodnes jsou uskladněny na nádvoří karvinských technických služeb.

Nálež uhlí na Karvinsku postupem času změnil tvář celé krajiny a život všech obyvatel. V roce 1776 hrabě Jan Erdmann Florián Larisch (1737–1792), majitel rozsáhlého fidejkomisního panství, zabírajícího nejen Karvinou, ale celé její širší okolí, hledal uhlí a železnou rudu a našel na vrchu Čechovice kamenouhelné sloje. (V literatuře je toto místo někdy také označováno jako Ptáčník, Plázník a je zde zmínka také o druhém místě zvaném Kamienčok.) Od tohoto roku se datují počátky dolování na Karvinsku. I když bylo na několik let dolování pro počáteční neúspěchy s odbytem přerušeno, bylo znovu obnoveno roku 1794 a pokračuje se v něm nepřetržitě až do dnešních dnů. Na Karvinsku působily dvě těžní společnosti. Byly to Larisch-Mönnichovy kamenouhelné doly

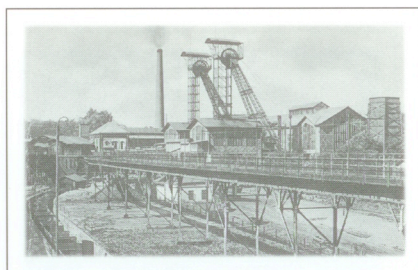
Rodinná fotografie JUDr. Jana Larisch-Mönnicha, jeho manželky Olivie a jejich dětí.

Zámek Solca.

Dobová pohlednice dolu Austria, později Barbora. (Máj)

Dobová pohlednice dolu Gabriela. (Mír)

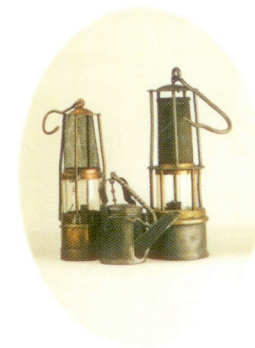
Dobové brožury pro horníky.

a Báňská a hutní společnost. Základ Báňské a hutní společnosti tvořily podniky Těšínské komory, patřící rakouskému arcivévodovi Albrechtovi a na základě testamentu od roku 1896 arcivévodovi Bedřichovi. Když arcivévoda Bedřich prodal všechny průmyslové podniky, stal se majetek Těšínské komory základem akciového kapitálu Báňské a hutní společnosti, která zahájila svou činnost v roce 1906. Báňské a hutní společnosti patřily doly Hohenegger, založen roku 1883, Barbora (dříve Austria), založena v roce 1908 a Gabriela, s jejímž hloubením bylo započato v roce 1852. Larisch-Mönnichovým kamenouhelným dolům patřily doly Jan-Karel, založen roku 1860, Jindřich, založen roku 1856, Františka, založena roku 1856 a Hlubina, založena roku 1871.

Obě těžářstva měla zájem získat stálé, zdatné a odborně vyskolené osazenstvo. Proto se snažila zajistit svým horníkům ubytování. Zprvu to byly tzv. dělnické kasárny. Obě těžářské společnosti stavěly hornické kolonie a byty pro hornické úředníky. Podle dochovaných plánů a fotografií byly úřednické byty velice hezké. Většinou dvou až třípokojové. Jen vyšší úředníci měli čtyř a více pokojové byty. Nejvíce bytů bylo v hornických koloniích. Ty se však lišily dost podstatně co do výstavnosti a vybavenosti. K nejstarším koloniím v Karvinné patřila osada Sovinec. Dochovaly se rovněž dobové fotografie některých kolonií jako například

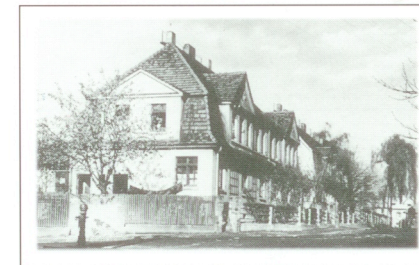
Horníci - povrchoví pracovníci.

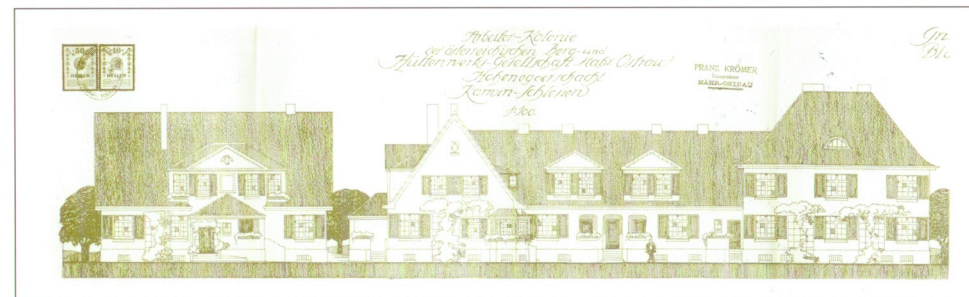
Hornické kahany.

Mexiko, Bílá kolonie, Rajkova kolonie, Nový Jork a další. Nejvíce kolonií bylo vybudováno na přelomu 19. a 20. století. Byly rozmístěny ve všech částech Karvinné. Ve třicátých letech dvacátého století v nich bydlelo 56 % veškerého osazenstva karvinských horníků (z toho 47 % u Báňské a hutní společnosti a asi 65 % u závodů Larisch-Mönnichových).

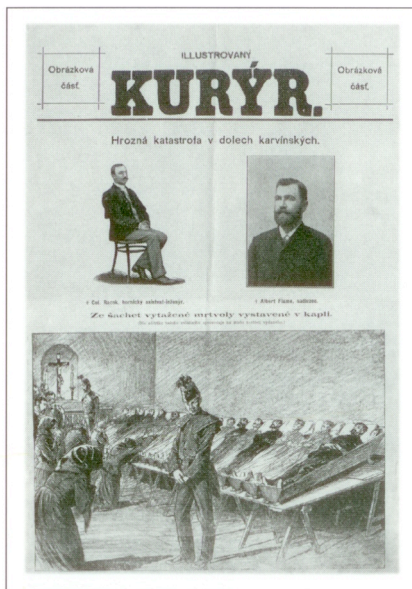
Hornická práce byla odjakživa velice těžká a nebezpečná. Mnohdy docházelo na šachtách k různým důlním neštěstím. Mezi největší hornické katastrofy na přelomu století patřila katastrofa na třech karvinských dolech – Františka, Jan a Hlubina, které patřily Larischovi. Neštěstí na zmíněných šachtách bylo způsobeno výbuchem metanu, který nastal kolem desáté hodiny večerní

Hornická kolonie Nový Jork.

Plán hornické kolonie.

14. června 1894 na dole Jan. Protože šachta byla propojena důlními chodbami s dolem Františka a Hlubina, došlo k sérii dalších výbuchů. Záchranářská skupina, vedená ing. Rackem, se po sfárání dostala přímo do centra dalšího výbuchu. Kromě skupiny záchranářů ing. Racka, která čítala 37 mužů, zahynulo při záchranářských pracích celkem 70 osob. Při této největší hornické katastrofě té doby přišlo o život celkem 235 horníků a dozorců, kteří po sobě zanechali několik stovek vdov a nezaopatřených dětí. Ne všechny horníky bylo možno nalézt a identifikovat. Mnozí uhořeli a jejich těla nebyla nikdy nalezena.

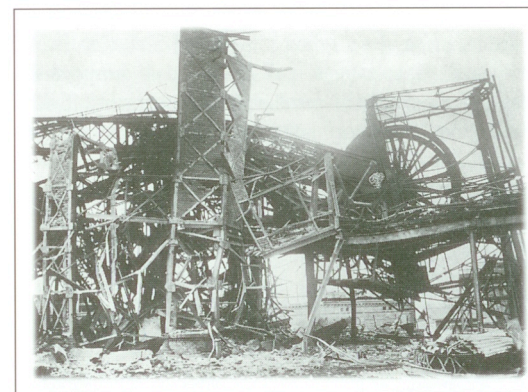
Tuto hrůznou událost dokumentují dva telegramy: Telegram okresnímu hejtmanství ve Frýstátě ze dne 15. června 1894 (tedy hned příští den po výbuchu) v 8 hodin 9 minut: „Velký důlní výbuch na šachtě Jan a Františka.“ Podepsán Grey. Druhý telegram je adresován okresnímu hejtmánovi, rytíři von Dobrowskému, a je zaslán centrálním ředitelstvím hraběte Jindřicha Larische 18. července 1894 v 5 hodin: „Při definitivním ukončení zazdívání na šachtě Hlubina, což by podle programu mělo nastat zítra večer, požádali jsme c. k. Revírní důlní úřad o svolání komise, která by posoudila, zda je možno obnovit těžbu na jámě Františka.“

Dvě stránky z obrázkového časopisu Kurýr, který přináší zprávu o hrozném důlním neštěstí.

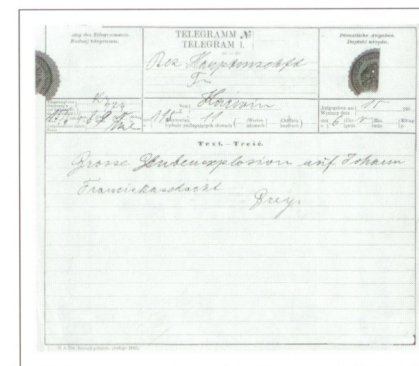
Dalšími dokumenty jsou záznamy o rozboru plynů z 23. června 1894, seznam postižených horníků a dozorců při důlním neštěstí a články s kresbami v dobovém ilustrovaném časopise Kurýr z června roku 1894.

K jinému neštěstí došlo 12. dubna 1924 na jámě Gabriela. Již 11. dubna vypukl ve sloji č. 29 požár. Aby se zamezilo jeho šíření, byla nebezpečná část zazděna. Před polednem 12. dubna však došlo v zazděné části k výbuchu metanu, který prorhl dosud málo ztvrdlé zdi. Hrāze byly zničeny a bylo usmrceno 15 horníků, kteří pracovali na zesílení ochranné zdi. Další výbuch nastal 13. dubna odpoledne, který rozmetl těžní věž, strojovnu a v širokém okolí šachty se výbuchem vysypala všechna okna a dveře. Jáma Gabriela byla po 2 roky vyřazena z provozu.

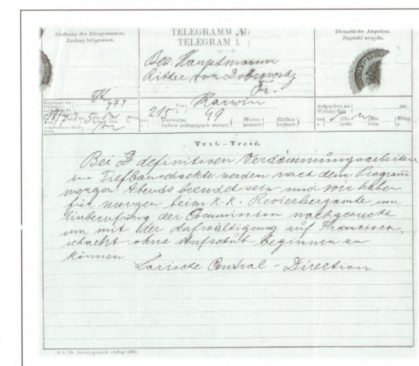

Po výbuchu.

Díky rozvoji hornictví, výstavbě nových dolů a napojení na železniční síť vybudováním Košicko-bohumínské dráhy roku 1868 a jejimu navázání na trať „Severní dráhy“, se stalo z Karvinné významné průmyslové centrum. Zatímco roku 1870 měla Karvinná jen 3 386 obyvatel a 246 domů, v roce 1900 to bylo již 14 326 obyvatel a 944 domů, o třicet let později byl již tento počet téměř dvojnásobný. V roce 1930 měla Karvinná 22 317 obyvatel a 1 836 domů. Tento překotný rozvoj měl vliv také na změnu statutu obce. Původně bezvýznamná zemědělská obec byla 28. října 1908 povýšena císařem Františkem Josefem I. na městys a později, 6. října roku 1923, byla Karvinná vládním rozhodnutím povýšena na město.

Telegram z 15. června 1894, kterým jistý Grey oznamuje okresnímu hejtmanství, že nastal velký výbuch.

Telegram, kterým centrální ředitelství hraběte Larische 18. července 1894 informuje okresního hejtmána o tom, že požádalo c. k. Revírní důlní úřad o posouzení možnosti obnovit těžbu na jámě Františka.

Druhý list fotokopie dekretu císaře Františka Josefa I., ve kterém povyšuje Karvinou na město a přiděluje mu znak.

Během několika málo let změnila Karviná svou tvář. Hodně se budovalo a stavělo. Rozvíjely se živnosti, obchod, spolková a kulturní činnost. O stavebním rozvoji svědčí například výkaz staveb města Karviné z let 1923 a 1924. Najdeme zde například českou občanskou školu, polskou občanskou školu, průmyslovou školu, chudobinec a mnoho dalších staveb.

Jak krásná byla budova radnice nám dokumentují nejen dobové pohlednice, ale rovněž dochované plány na stavbu radnice ze 7. března 1908. Pozoruhodné jsou rovněž fotografie vnitřního vybavení radnice v době okupace, kdy dokonce vitráže v prosklených částech nesou fašistické symboly.

Z čelních představitelů města jmenujme alespoň Antonína Krůtu, který stál v letech 1920–1928 v čele správní komise, či dlouholetého starostu města MUDr. Wacława Olszaka.

Rozvoj průmyslu s sebou přinášel také vzestup životní úrovně. O to bolestnější pak bylo období hospodářské krize, jak to dokládají četné dobové dokumenty. Svědčí také o tom, že mnozí lidé, kteří byli bez práce, trpěli

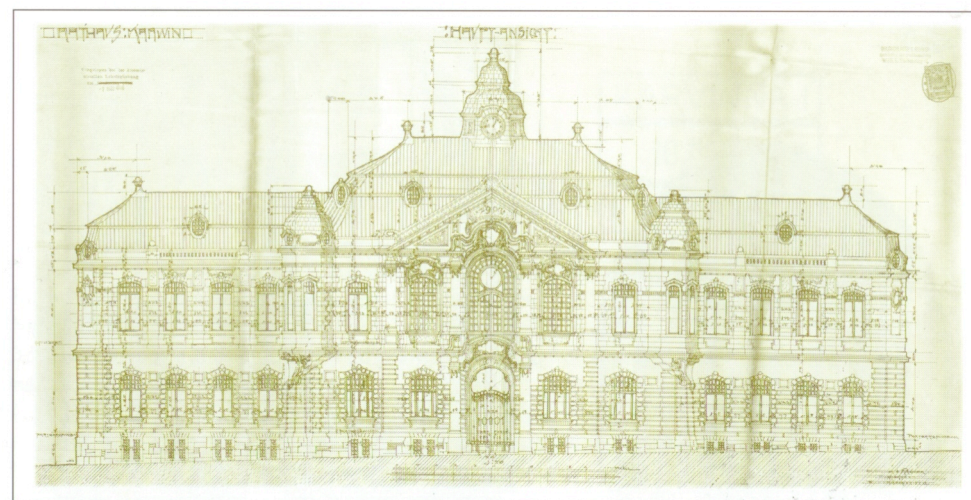

Dobová barevná pohlednice radnice.

nedostatkem potravin, ošacení a vůbec celkově strádali.

Představitelé města organizovali v těchto těžkých dobách chlebové nebo mléčné akce. O přidělu chleba nebo mléka byly vedeny záznamy, ale mnozí občané se neuměli ani podepsat. Místo podpisu se objevují na soupisových arších nezřídka jen tři křížky. Úředník vedle těchto křížků později dopsal, o koho se jednalo. Zajímavý je rovněž dokument o předvolání jisté ženy, která uhodila strážníka kamenem do hlavy proto, že ji bránil, aby na haldě sbírala zbytky uhlí.

Jednou z dominant Karviné byla krásná budova „Nového“ kostela. Kostel byl vybudován v letech 1894–1897 nákladem půl miliónu korun, z čehož jednu třetinu hradil jakožto patron hrabě Jindřich Larisch-Mönnich. Byla to budova velice prostorná, o čemž svědčí rovněž skutečnost, že byla schopna pojmout na 4 000 osob. Bohužel tento kostel podlehl následkům dolování. Jeho demolice proběhla 12. října 1960.

Plán radnice.

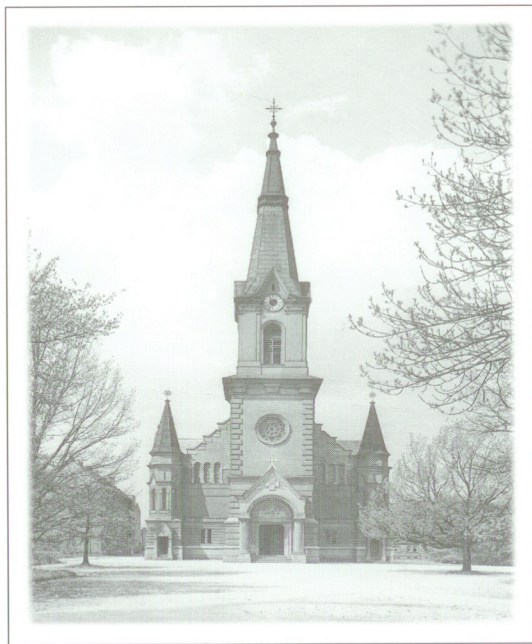
Starý kostel sv. Petra z Alcantary ještě s vysokou věží.

Nebyl to však jediný kostel v Karvině. První zmínka o karvinském farním kostele pochází již z roku 1447. Byl to dřevěný kostel, vysvěcen pravděpodobně koncem 14. nebo počátkem 15. století a zasvěcen sv. Martinovi. Původní farní budova byla rovněž dřevěná. Popis kostela ze 17. století hovoří o zděném presbytáři a velké dřevěné lodi. Kostelní strop byl z prken a dřeva pěkně pomalovaného.

Takzvaný „starý“ kostel byl postaven místo dřívějšího již nevyhovujícího kostela sv. Martina. Starý kostel byl 5. srpna 1759 vysvěcen a zasvěcen sv. Petru z Alcantary. Také na tomto kostele se velkou měrou podepsalo dolování. Celá budova kostela je vychýlená o 6,8 metru a v průběhu let kostel poklesl o neuvěřitelných 32 metrů. Musela mu být snížena věž, a tím také sníženo těžiště, aby se věž nezřítila. Mimo jiné také díky rekonstrukci v letech 1994–1996, jejímž smyslem bylo staticky zajistit budovu tak, aby byla naprosto bezpečná a dostala také potřebný vnější a vnitřní vzhled, kostel sv. Petra z Alcantary stále ještě stojí.

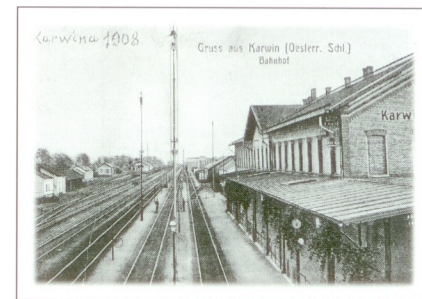
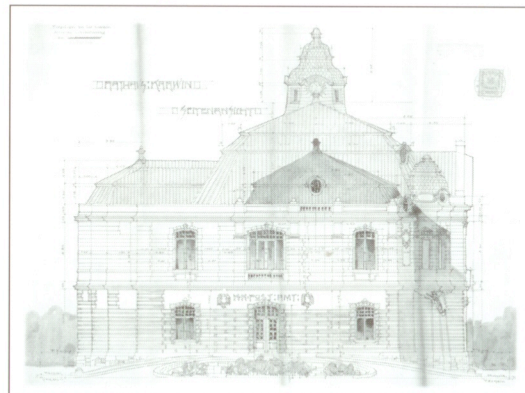

Interiér Nového kostela.

Nový kostel.

V dávnych dobách byla poštovní služba vykonávána na velmi nízké úrovni. Podle toho, jaké byly potřeby, chodil mezi Karvinou a Těšínem denně, nebo v delších časových intervalech posel a přenášel za dost vysoký poplatek dopisy a balíky. Tomuto poslu se říkalo „Soukromý expres“. Ovšem doručování zásilek se nedělo příliš pečlivě, a tak bylo nutno zřídit poštovní úřad. První pošta byla otevřena v únoru 1869. Byla umístěna v soukromém domě hraběte Larisch-Mönnicha v blízkosti Dolu Jan – Karel (dnes ČSA) a po vystavění radnice, byla v roce 1908 přestěhována do budovy radnice. Zde byla v činnosti až do roku 1947. Další poštovní úřad byl umístěn v soukromém domě vedle hotelu Unger a byl otevřen v lednu 1920. Tento poštovní úřad fungoval až do roku 1961.

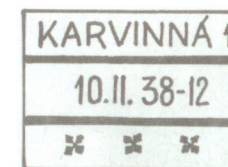
Dobová pohlednice karvinského nádraží.

Plán radnice, ve které byla v boční části umístěna pošta.

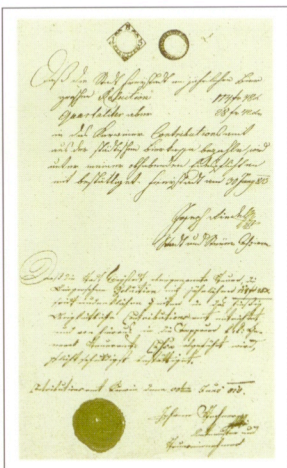
Koncem 18. a počátkem 19. století bylo z průmyslu na Karvinsku kromě dolování zastoupeno pouze tkání plátna. Karviná měla v tehdejších dobách 36 tkalců plátna a rovněž 36 stavů pro zpracování této látky. Až od poloviny 19. století nacházíme zmínky o karvinském pivovaru. Později mezi významné průmyslové podniky patří také elektrárny, koksovny, lihovar, octárna a rovněž pila a cihelna. Výroba lihu se ve třicátých letech dvacátého století pohybovala kolem 450 až 485 hektolitru za rok. Zpracovávan byl také lih dovezený z jiných lihovarů. Větší část se prodávala a menší putovala do octárny k výrobě octu.

Cihelna byla vybudována poblíž jámy Gabriela a výroba cihel se pohybovala kolem 2 miliónů kusů ročně.

Největší pozorost si však zaslouží karvinský pivovar, patřící Larisch-Mönnichům.

Ukázka poštovních razítek.

Starý karvinský pivovar, patříci Larisch-Mönnichům, pocházel z první poloviny 19. století a sloužil až do roku 1860, kdy byl dán do provozu pivovar nový, který byl dále modernizován. Důkazem toho je například dopis Centrálního ředitelství hraběte Larisch-Mönnicha Okresnímu hejtmanství ve Fryštátě ze dne 12. července 1899, kterým prosí o schválení plánů na vybudování nové várny piva a sklepa na kvašení. Skica plánů se rovněž dochovala. Na řemeslnicko-živnostenské výstavě v roce 1924, doporučuje Pivovar Karvinná „své chvalně známé výrobky: desetistupňové pivo tmavé a světlé, 12° pivo světlé, 10° exportní pivo světlé a 20° porter.“ Jak je vidět, nabídka byla rozmanitá.

Listina z roku 1819, ve které se představitelé města Fryštátu rozhodli zaplatit Kontribučnímu úřadu v Karvinné stanovené roční obnosy za odebrané pivo, což bere Kontribuční úřad v Karvinné jako právoplatnou daň.

Dobové pivní láhve se znakem hrabat Larisch-Mönnichů s tímto nápisem: eigentum Des graf I.v. LARISCH-MÖNNICH schen Brauhauses in Karvin unverkafllich.

Budova vyhlášeného Larisch - Mönnichova pivovaru v roce 1928.

Obchod se smíšeným zbožím.

V pivovarské zahradě se v době letních měsíců scházela vybraná společnost z celého okolí k různým zábavám. Pivovarská restaurace byla svého času pověstná dobrým jídlem a pitím.

V roce 1928 se vyrobilo celkem 107 343 hektolitřů piva. V roce 1935 se projevil pokles výroby o 45 %, takže v tomto roce bylo vyrobeno 61 140 hektolitřů piva. Přestože v důsledku hospodářské krize výroba piva značně poklesla, byl i nadále karvinský pivovar jedním z nejdůležitějších podniků tohoto druhu v celé republice.

Mimo již zmíněnou pivovarskou restauraci bylo v roce 1877 v Karvinné ještě 5 dalších hostinců, 7 obchodů se smíšeným zbožím, 3 hokynářů, 1 obchod s látkami, 1 mlýn a 1 kovárna.

S rozkvětem města se rozvíjela také řemesla a živnosti. Jednoznačný doklad o tom nalezneme v dobovém katalogu, vydaném u příležitosti řemeslnicko-živnostenské výstavy a tržnice v Karvinné ve dnech 5.-15. července 1924 v průmyslové škole. V tomto katalogu najdeme nepřeberné množství inzerátů nejrozumnějších živnostníků a podnikatelů. V pamětní knize obce Karvinné z roku 1933 jsou takřka na dvou stránkách vyjmenovány všechny kronikáři známé živnosti, a ještě v závěru výčtu připouští, že to nemusí být všechny, jelikož jejich rozmach je obrovský. Pro porovnání vybereme alespoň některé. V pamětní knize jsou živnosti rozděleny do tří skupin. První skupinu tvoří tzv. řemeslné živnosti jako kamnářství, kovářství, zámečnictví, kolářství,

Ateliérová fotografie karvinského fotografa Leo Beera.

Inzeráty z katalogu řemeslnicko-živnostenské výstavy v Karvinné 1924.

Anton Strzyž - potraviný.

IV. Obecná a pomocná škola
na Hoheneggeru vystavěná roku 1912.

Pomník T.G. Masaryka na nádvoří měšťanské školy.

Skupinové foto II. třídy obecné školy z let 1904 - 1905.

hodinářství, bednářství, krejčovství, holičství a kadeřnictví, knihařství, pekařství, obuvnictví, řeznictví, malířství a natěračství a další. Celkem jich bylo 150. Další jsou koncesové živnosti. K těm patřil například obchod s hudebninami a hudebními nástroji, doprava osob autem, stavitelství, komínictví, hostinské živnosti, instalatérské, zřizování plynovodů, vodovodů, světla a ústředního topení. Celkem 65 živností. Poslední jsou vyjmenovány svobodné živnosti. Těch je nejvíce a patří k nim například: obchody se smíšeným zbožím, kterých bylo v Karvině v té době 36, další obchody se zeleninou, železem, galanterním zbožím, s cukrovinkami, klobouky, výroba lihových nápojů, papírnictví, prodej tabáku, obchod s koňmi, povoznictví, těžení písku, bylo zde 7 lékařů a jeden zubní technik, 3 lékárnici a 16 porodních asistentek, jedna půjčovna jízdních kol a další. Do této skupiny patřilo celkem 269 živností, takže s výčtem by se dalo pokračovat hodně dlouho.

Samostatnou kapitolou jsou karvinské školy. První zděná dvoutrídí škola byla vybudována v druhé polovině 18. století. Nacházela se u „starého kostela“ a později, v době první republiky, zde bydleli městští úředníci (budova s č. p. 21). Další škola byla vybudována rovněž v blízkosti starého kostela a to na náklady hraběte Jindřicha Larische-Mönnicha roku 1852, na jeho počest zde byla umístěna pamětní deska s nápisem: „Čest a vděk pánu hraběti Henrykowi Laryssowi zdárné a ctnotlivé děti.“ V dalších letech počet škol neustále narůstal. Ve školním roce 1912-1913 to bylo 8 škol se 74 učiteli, v roce 1933 již 18 škol se 137 učiteli. Z toho byly 2 školy měšťanské české, 1 škola měšťanská polská, 8 škol obecných českých, 6 polských a 1 německá. Vedle toho zde existovalo několik škol mateřských. Karvinné nechyběla ani škola střední. Od roku 1921 ji byla státní průmyslová škola. Celé spektrum škol pak doplňovaly také různé odborné školy, jako např. odborná škola pro ženská povolání, odborné školy pokračovací pro horníky aj.

Výbor spolku katolických dělníků „Praca“ v Karvině 1919 až 1921.

Karvinná žila také velice rušným společenským životem. Ve třicátých letech našeho století zde působilo přes sto různých spolků. Spolkový dům Praca, Turnhalle, Panský hotel, ale i fotbalové hřiště Polonia, to byla místa, kde se karviňáci scházeli a sdružovali, ať už v tělovýchovných a sportovních klubech nebo jednotách, v politických a zájmových sdruženích, ale i v kulturních, vzdělávacích, divadelních nebo pěveckých

Turnhalle, později Stalinův dům,
byl slavnostně otevřen 14. - 15. listopadu 1931.

Čtenář.-vzděl. spolek v Karvině
sehraje
v neděli dne 6. listopadu l. r. v sále
„Panského hotelu“ v Karvině

**MLYNÁŘ
A JEHO DÍTĚ.**

Obras ze života v 1 jednání od A. Doupěla. Přeložil J. E. Štecl.

OSOBY:

Rybníček, mlynář.	Konec, mlynářský syn velice zlobivý.
Marta, jeho dcera.	Blahoslav, hospodář.
Martina, mlynářova sestra.	Marta, jeho žena.
Pavla Dobrá.	Jánek, sedlák.
Věra Zlá.	Josif, hvozdík.

Dva děti hospodářů. Dva mlynářů chasníci.
Mimo děje: venec v průběhu na počátku představení scény.

Začátek přesně o půl 8. hodině večerní.

Ceny míst: Křeslo 1-50 K, I. místo 1 K, II. místo 80 h, III. místo 60 h, k stání 40 h.

V přestávkách koncertuje chvalně
známá hudba spolková.

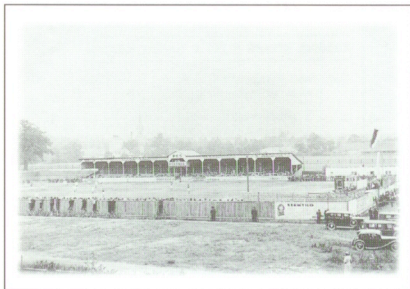
Po ukončení volná zábava.

Tiskem vydává Spolek Čtenářů v Karvině 1931

Plakát čtenářsko - vzdělávacího spolku.

J. P. T. - Hohenegger, oddíl cyklistů.

Hřiště Polonia.

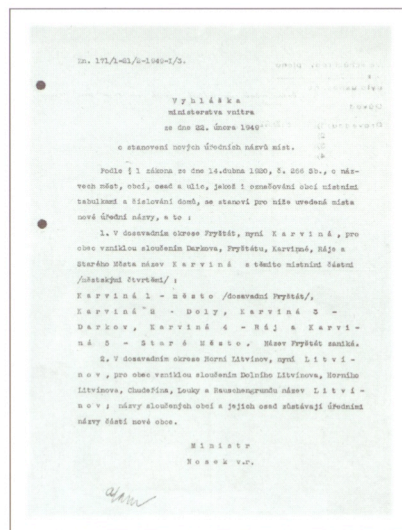
Dům spolku katolických dělníků „Praca,” místo katolické čítárny Sokola, kroužku Matice a jiných spolků.

sborech. Z mnoha nejruznějších názvů jmenujme alespoň několik. Byly to například: Smíšený pěvecký sbor Kroužku Matice školní, Pracovní společenství nezaměstnaného dorostu mužského v Karvinné, Polské dělnické sdružení osvětovo – sportovní „Sila”, Společnost katolických dělníků, ale také Sbor dobrovolných hasičů, Polský sportovní klub Polonia, spolek Skautů, Jednota Československého Orla, Divadelní spolek Havíř, nebo Kroužek hospodyň a Kroužek dolu Gabriela. O tom, že tyto kroužky a spolky měly opravdu bohatou činnost a nebylo to pouze jméno na papíru, svědčí pozvánky na nejruznější akce. Divadelními představeními počínaje, přes nejruznější koncerty, bály a zábavy, až po sportovní klání a fotbalová utkání. Dochovaly se rovněž spolkové knihy, hlavičkové dopisní papíry většinou s žádostí o povolení nějaké konkrétní akce, dobové fotografie a plakáty. O činnosti Sboru dobrovolných hasičů hovoří podrobné popisy požárů a knihy záznamů průběhů hasičských prací. Dochovaly se rovněž ateliérové skupinové

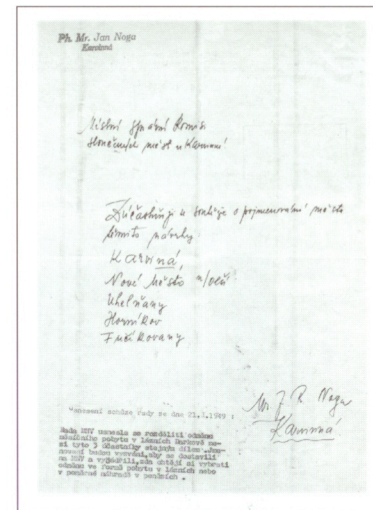
fotografie správního výboru tělovýchovné jednoty se jmény jednotlivých členů. Tohle všechno jsou důkazy o tom, že lidé po své těžké práci hledali rozptýlení v nejruznějších oddechových formách.

Jistě zvláštní, a velice slavnostní události pro celé město bylo odhalení pomníku prezidenta T. G. Masaryka 28. prosince 1928 na nádvoří měšťanské školy. Dochoval se nám program tohoto slavnostního aktu i dobové fotografie. O dva roky později 6. července 1930 navštívil T. G. Masaryk Karvinnou osobně. Podle přesného časového harmonogramu zájezdu pana prezidenta Masaryka na severní Moravu zjišťujeme, že druhý den své návštěvy zhlédl Trinecké železářny a poté přijel do Karvinné. Podle dobových fotografií bylo jeho uvítání velkolepé.

Myšlenka o přemístění a vybudování nové Karvinné vznikla již před druhou světovou válkou. V listopadu 1948 byla vyhlášena veřejná soutěž na pojmenování nově vznikajícího města sloučením Karvinné, Fryštátu, Darkova, Ráje a Starého města. Soutěže se zúčastnili i lidé z jiných krajů. Do 10. prosince 1948, kdy byla uzávěrka soutěže, přišlo celkem 370 návrhů. Mezi návrhy se objevovaly názvy jako Uhelňany, Horníkov, Fučíkovany, Nové Město nad Olší a podobně.

Vyhláška ministerstva vnitra ze dne 22. února 1949 o stanovení nových úředních názvů míst.

Jeden z dopisů účastníků vyhlášené soutěže na nové pojmenování pěti sloučených obcí.

Schématická mapa pěti sloučených obcí.

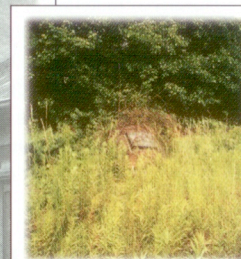
Demolice nového kostela proběhla 12. října 1960.

Nakonec zvítězil návrh KARVINÁ. Komise MNV Karviná vybrala tři účastníky, kteří navrhovali ve svých dopisech vítězný název a za odměnu tito tři obdrželi poukaz na desetidenní pobyt v lázních Darkov. Vyhláškou Ministerstva vnitra ze dne 22. února 1949 o stanovení nových úředních názvů míst, bylo tedy stanoveno, že pět doposud samostatných obcí po sloučení dostane název Karviná.

Karvinná díky dolování dosáhla velmi rychle obrovského rozkvětu. Z nepatrné zemědělské obce se během několika desítek let stalo velké průmyslové město s mnohonásobným počtem obyvatel. Ovšem také „díky“ dolování došlo ještě v kratším čase k devastaci a postupnému zániku tohoto města. Hovoříme o zániku dřívějšího centra staré Karvinné. V poslední části výstavy je mnohonásobně zvětšena mapa dřívější Karvinné a v ní jsou číslы zaznačeny významné objekty jako zámek, kostel, pivovar, nádraží, radnice a další. Hned vedle této mapy jsou porovnávací fotografie míst, kde tyto budovy dříve stály. Bilance není radostná. Na místě zarostlém travou a křovisky je nevelký dřevěný kříž, který je důkazem toho, že zde kdysi stával nový kostel. Obdobně tomu je na dalších fotografiích. Hlavní silnice s radnicí a jinými velkými domy je dnes oblastí kališť, kudy vede potrubí. Místo, kde stával solecký zámek už dnes ani nelze pořádně vyfotografovat, jelikož tento prostor je zdevastován. Tuto poslední, ne příliš veselou část výstavy, doplňují dobové fotografie devastovaných domů, praskajících silnic a pobořených veřejných budov.

Vlivy poddolování: narušené zdivo domu a upadlá silnice.

Hotel Unger a pamětní deska na místě, kde dříve stával.

Tam, kde byla kdysi měšťanská škola, je nyní malý obchod se stavebninami.

Silnice zůstala, avšak radnice a okolní domy vlivem poddolování zmizely.

Tato útlá publikace má za úkol provést návštěvníka výstavou, a po jejím skončení být dokladem (alespoň částečně) dříve vystavovaných materiálů. Může sloužit jako základ pro hrubou orientaci, co se v archivních materiálech dochovalo k dějinám Karvinné na přelomu 19. a 20. století. Zájemcům o další studium dějin Karviné přinášíme stručný přehled literatury a pramenů uložených ve Státním okresním archivu Karviná, ze kterých lze čerpat další informace a podrobnosti k danému tématu.

- Adamus, A.: Z dějin Karviné, Katalog řemeslnicko-živnostenské výstavy a tržnic v Karviné, Orlová 1924, nestr.
- Fadrus, K. - Podroužek, A.: Průvodce po Mor. Ostravě a okolí, Moravská Ostrava, 88 s.
- Geller, O.: Katastrofa Karvinská, Moravská Ostrava, 1894, 32 s.
- Häussler, F. J.: Dějiny prastarého šlechtického rodu Larischů, svobodných pánů a hrabat tohoto rodu a rovněž dále pocházejících hrabat z Larich-Mönnichů svobodných pánů ze Lhoty a Karviné (překlad z německého originálu R. Hrubý - J. Rosin, Karviná 1981, 208 s.)
- Hrubý, R.: Dějiny prastarého šlechtického rodu Larischů, svobodných pánů a hrabat tohoto rodu a rovněž dále pocházejících hrabat z Larisch-Mönnichů svobodných pánů ze Lhoty a Karviné, II. díl, Karviná 1992, 106 s.
- Chmiel, J. - Szymik, J.: Karviná ve staré fotografii, Karviná 1994, 96 s.
- Karviná 1268-1968, sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města, Karviná 1968, 326 s.
- Památník českého školství města Karviné - vydáno u příležitosti 30. výročí obnovení české školy a 20. výročí vzniku republiky, Městský osvětový sbor 1938, 95 s.
- Rebrová, A.: Karviná, Městský úřad Karviná 1993, 67 s.
- Šíp, M.: Knížka o Karvině, Karviná 1914, 188 s.
- Šlachta, F.: Dějiny hornického města Karviné, Karvinná 1937, 180 s.

Z pramenů uvedme především kroniky města Karviné – ev. č. 133, 134, 135. V první z nich jsou retrospektivně popisovány dějiny Karviné od nejstar-

ší zmínky z 13. století až do roku 1933. Jiné pak zachycují události jednotlivých let období 1933–1945. Zajímavé informace lze čerpat rovněž z kronik školních.

Z fondů uložených v okresním archivu jmenujme především fond AM Karviná 1730–1939, AM Karviná 1939–1945 a AM Karviná – dodatky 1816–1945. Zde nalezneme souvislou řadu zápisů z jednání obecního, od roku 1923 později městského zastupitelstva a zápisy z jednání rady. Zajímavé informace mohou přinést také výroční účty a rozpočty města, živnostenské rejstříky či seznamy domovních čísel a majitelů pozemků. Výstavbu města dokumentují četné stavební spisy s připojenými plány.

Pro zájemce o studium rozvoje zdejšího průmyslu především dolování, ale také živnosti, doporučujeme fondy OÚ Fryštát (1796) 1855–1938 (1947) např. inv. č. 262–268 výstavba jednotlivých karvinských dolů s připojenými plány z let 1889–1918; inv. č. 866–868 totéž z let 1923–1932, OÚ Fryštát – dodatky 1857–1939 (1949), či fond Živnostenská společnost v bývalých politických okresech Fryštát (Karviná) a Těšín (Český Těšín) 1864–1951.

Spolkový a kulturní život mohou přiblížit materiály fondu ONV Karviná 1949–1960, inv. č. 492, kart. č. 430–434 (spolkový katastr), ale především fondy jednotlivých spolků, např. fond Sportovní klub Karvinná 1931–1938, Tenisový klub Karvinná 1932–1938, Čtenářskovzdělávací spolek Karvinná 1904–1919, Včelařský spolek Karvinná 1932–1939, Polský mužský sbor „Echo“ Karvinná 1930–1938, Divadelní spolek „Havíř“ Karvinná 1946–1950 aj.

O sloučení obcí a vzniku tzv. „Velké“ Karviné vypovídají tyto materiály: fond MěstNV Karviná (1908) 1949–1960 (1961), inv. č. 13, kart. č. 163 (Soutěž o pojmenování sloučených obcí 1949), fond ONV Fryštát 1945–1949, inv. č. 337, 338, kart. č. 806, (Ideový plán Velké Karviné, slučování Karviné).

Tento výčet samozřejmě není a ani nemůže být úplný, ale případným zájemcům o studium rádi poradíme, navštíví-li naši badatelnu.

Zaniklý svět – Historie staré Karviné

Autor: PhDr. Irena Hajzlerová

Grafická úprava: Upgrade, v. o. s., Petr Tesar

Tisk: Debora, spol. s r. o. Praha

Vydal: Státní okresní archiv Karviná v roce 2002

Vydání druhé

Náklad: 500 kusů

ISBN 80-86388-04-2